

## РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

### ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА ОСНОВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ

### FORMATION OF STUDENTS' INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE PROCESS OF LEARNING GERMAN BASED ON EUROPEAN EDUCATIONAL STANDARDS

Стаття зосереджена на проблемі формування навичок міжкультурної комунікативної компетентності студентів, які вивчають німецьку мову у закладах вищої освіти, з урахуванням європейських освітніх стандартів. Актуальність дослідження зумовлена інтенсивними процесами євроінтеграції України, глобалізацією освітнього простору, академічною мобільністю, а також зростанням вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців-філологів. У сучасних умовах володіння іноземною мовою розглядається не лише як мовна навичка, а як комплексна здатність до ефективної міжкультурної взаємодії, що передбачає сформованість соціокультурних, прагматичних і стратегічних компонентів комунікації.

Мета дослідження полягає у ґрунтовному аналізі специфіки формування міжкультурної комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення німецької мови на основі чинних положень Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR). Для досягнення поставленої мети використано методи контрастивного аналізу та контент-аналізу сучасного наукового дискурсу з проблем іншомовної освіти, що дало змогу зіставити традиційні та європейські підходи до навчання іноземних мов.

Результати дослідження засвідчують, що ключовим чинником ефективного формування міжкультурної комунікативної компетентності є своєчасна інтеграція CEFR-орієнтованих методів навчання у освітній процес. Встановлено, що поєднання інтерактивних вправ, проектної діяльності, автентичних матеріалів і комунікативно-діяльнісних завдань сприяє підвищенню мотивації студентів, розвитку критичного мислення та усвідомленню міжкультурної комунікації як багатовимірного соціолінгвістичного явища. Отримані результати можуть бути використані при розробленні методичних рекомендацій, навчальних програм і си́лабусів у закладах вищої освіти. Перспективи подальших досліджень пов'язані з експериментальним вивченням потенціалу міжнародних онлайн-обмінів і міжкультурних цифрових взаємодій у процесі навчання німецької мови.

**Ключові слова:** міжкультурна комунікація, німецькомовне культурне середовище, освітні рекомендації, іншомовна освіта, компетентнісний підхід.

The article focuses on the problem of developing intercultural communicative competence among students studying the German language in higher education institutions, considering European educational standards. The relevance of the study is determined by the ongoing processes of Ukraine's European integration, the globalization of higher education, increasing academic mobility, and the growing demands placed on the professional training of future philologists. In contemporary educational contexts, foreign language proficiency is regarded not merely as a linguistic skill, but as a complex ability to engage effectively in intercultural communication, encompassing sociocultural, pragmatic, and strategic components.

The purpose of the study is to provide a comprehensive analysis of the specific features of developing students' intercultural communicative competence in the process of learning German based on the current provisions of the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). To achieve this aim, methods of contrastive analysis and content analysis of contemporary academic discourse were employed, allowing for a comparison of traditional and European approaches to foreign language education. The results of the study demonstrate that a key factor in the effective formation of intercultural communicative competence is the timely integration of CEFR-oriented teaching methods into the educational process. It has been established that the combination of interactive tasks, project-based learning, authentic materials, and communicative-activity-based exercises enhances students' motivation, fosters critical thinking, and reshapes their perception of intercultural communication as a multidimensional sociolinguistic phenomenon. The findings of the study may serve as a basis for the development of modern methodological guidelines, curricula, and syllabi in higher education institutions. Further research should focus on the experimental investigation of the potential of international online exchanges and digital intercultural interactions in the process of teaching the German language.

**Key words:** intercultural communication, German-speaking cultural environment, educational framework, foreign language education, competency-based approach.

УДК 378.016:811.112.2'243

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/91.2.1>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0



Мальченко М.С.,

orcid.org/0000-0002-0288-8328

викладач кафедри германської філології та зарубіжної літератури Житомирського державного університету імені Івана Франка

**Постановка проблеми.** Концепт сучасних процесів євроінтеграції та невпинної глобалізації освітнього процесу як в Україні, так і за

кордоном впливає на зміну контексту академічної мобільності [1]. Таким чином нового звучання набирає проблема міжкультурної комунікативної

компетентності (МКК) студентів ВНЗ. Сьогодні випускники університетів та академій повинні володіти не лише високим рівнем фахових знань, але також бути здатними налагоджувати ефективну міжкультурну взаємодію з метою продуктивної співпраці [2].

В таких умовах фокус сучасної філологічної освіти поступово зміщується із засвоєння коректних лексико-граматичних структур на аналіз реальних міжкультурних комунікативних ситуацій. Важливо підготувати особистість до взаємодії в реаліях іншомовного середовища, надати їй підказку в опануванні правильних комунікативних стратегій та моделей поведінки. Таким чином, іноземну мову слід розглядати не лише як інструмент для побудови комунікації, але й засіб пізнання іншої культури, з допомогою якого вдається створити нові світоглядні орієнтири [3].

Німецька мова займає одне з провідних місць серед мов Європейського Союзу. Вона широко застосовується у освітній, науковій, економічній та технічній галузях міжнародного співробітництва. Достатній рівень володіння німецькою мовою надає україномовним студентам змогу скористатися європейськими освітніми програмами та можливостями подальшого професійного розвитку. Разом з тим ключовою умовою такого академічного обміну є високий рівень МКК як базова вимога для успішної інтеграції у європейський освітній простір [4].

Комунікативна компетентність у сфері освіти регулюється чіткими правилами – Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти (Common European Framework of Reference for Languages – CEFR). Ряд цих правил визначає ключовими результатами іншомовної підготовки дві базові складові: комунікативну та міжкультурну. Рекомендації CEFR спрямовують фокус освітнього процесу на діяльнісний підхід, стимуляцію автономії та особистісної свободи здобувачів освіти, а також можливість застосовувати іноземну мову в різноманітних соціокультурних ситуаціях [5]. Таким чином, міжкультурний компонент дійсно є вкрай важливим при поглибленому вивченні німецької мови. Це дозволяє студентам більш глибоко усвідомлювати культурні та історичні відмінності у побуті, поведінці, мовленні та світогляді. Що в свою чергу підвищує якість інтерпретації іншомовних повідомлень з урахуванням культурного контексту.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема міжкультурної комунікативної компетентності має досить широкий спектр наукових розвідок як в Україні, так і в міжнародному масштабі. Для українських мовознавців ключовим є концепт МКК як частини іншомовної комунікативної компетентності. Таким чином, на думку В. Свиридюк, мова має одночасно бути інструментом для

формування міжкультурної чутливості та навчання студентів правилам поведінки в іншомовному культурному середовищі [6].

Н. Бориско розглядає питання розвитку МКК з точки зору можливості практичного застосування отриманих навичок у повсякденному житті. Стимулювати розвиток міжкультурної комунікації допоможуть рольові ігри, обговорення, круглі столи та ESP-орієнтовані завдання, що сприяють регулярній та активній взаємодії студентів [7].

Тематичні дослідження також фокусуються на співвідношенні рівня МКК та загальному рівні теоретичних знань і практичних умінь, якими володіють студенти для нормальної комунікації з іншомовними особами. Для цього студент повинен мати багаж знань щодо лексичного, граматичного, стилістичного та культурного забарвлення німецької мови. Загалом підходи до вивчення та дослідження цього питання в україномовному дискурсі досить варіативні. Доки одні фокусуються на ролі міжнародних онлайн-обмінів як засобу формування міжкультурних навичок, питанням номер один для інших є проблема розвитку емпатії й вирішення проблем у мультикультурному середовищі.

Робота Б. Галайбіді демонструє новий погляд на інтернаціоналізацію системи вищої освіти, а відповідно й нові вимоги до формування міжнародних освітніх програм. Науковця підкреслює, що у сучасних умовах, коли освіта носить цілком глобалізований характер, україно важливо розширити освітні програми, що інтегрують міжкультурний компонент. Це може сприяти більш швидкому та ефективному вивченню німецької мови [8]. Аналогічні тези щодо необхідності системної інтеграції міжкультурного змісту до всіх складових професійної підготовки майбутніх учителів німецької мови зустрічаємо і в роботі Л. Лукіної [9].

Європейський науковий дискурс також розглядає МКК як базовий елемент мовної освіти. Дослідники підкреслюють необхідність регулярного міжкультурного діалогу, практику у інтерпретації культурних кодів та розробку стратегій інтеграції міжкультурного компонента в навчальний процес. Такий практичний фокус мовних занять, на їх думку, надасть більш суттєві та швидкі результати у вивченні мови аніж проста робота з лексико-граматичними рівнями [10]. Ці концепції цілком відповідають ідеям, що відтворені у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (CEFR), де чітко простежується важливість не лише розуміти і застосовувати мовні структури, але й інтерпретувати культурний контекст. Загалом для зарубіжних досліджень більш характерним є акцент на комплексності інтерпретації лінгвістичних, культурологічних та психологічних аспектів. Це відкриває нові горизонти для продуктивних педагогічних практик, сприяє розвитку комунікативної гнучкості студентів тощо [11].

Слід зауважити, що у сучасному науковому дискурсі розвиток міжкультурної комунікативної компетентності тлумачиться як тривалий поліаспектний процес, що потребує незмінної теоретичної підтримки, а також впровадження дієвих практичних інструментів у процес мовної підготовки студентів.

**Мета статті** – провести ґрунтовний аналіз специфіки організації міжкультурної комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення німецької мови на базі діючих положень Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR). Для досягнення цієї мети варто виконати такі завдання:

- встановити сутність та структурні компоненти міжкультурної комунікативної компетентності;
- співставити роль та функції міжкультурного підходу у процесі навчання німецької мови з точки зору традиційного та європейського підходу;
- окреслити ефективні форми та методи навчальної діяльності, що сприяють розвитку здатності студентів до продуктивної міжкультурної взаємодії в академічному та професійному середовищі.

**Виклад основного матеріалу.** Процес формування міжкультурної комунікативної компетентності при вивченні німецької мови є досить складним та багаторівневим. Сьогодні українські ЗВО при створенні освітніх програм дотримуються європейських освітніх стандартів, зокрема CEFR. У оновленому документі *Companion Volume 2020* роль студента тлумачиться у якості соціального агента, що фокусується не лише на мові як об'єкті вивчення, але й на соціальних та культурних сенсах, що вона демонструє [12].

Основною теоретичною базою МКК у рамках європейської мовної освіти є модель Майкла Байрама, до якої входить п'ять ключових складників (*savoirs*) [13]:

- знання культури вихідної мови та мови, що вивчається;
- особисте ставлення студента (зацікавленість, мотивація);
- уміння інтерпретувати інформацію з урахуванням стилістичного та культурного рівнів;
- уміння вчитися/взаємодіяти;
- критична культурна обізнаність.

Виходячи з основних рекомендацій CEFR, студента, що вивчає мову, у першу чергу варто розглядати як соціального агента, мовленнєва діяльність якого здійснюється під впливом цілого переліку соціальних та культурних аспектів. Саме ця особливість і відрізняє європейський підхід від традиційного, вітчизняного, за яким ключова увага має приділятися засвоєнню граматики та словникового запасу у рамках певного стандарту. Оновлені рекомендації також включають інформацію

щодо медіації здобувачів освіти, тобто їх здатності виконувати роль посередників між носіями різних мов та культурних контекстів. Таким чином, під час вивчення німецької мови на лексичному, граматичному, стилістичному та культурному рівнях студенти мають не просто транслювати інформацію з однієї мови в іншу. Вони повинні враховувати культурний контекст обох сторін, що можна назвати вершиною МКК. Наочна демонстрація різниці між традиційним та європейським підходами відображена у Таблиці 1.

У наведеній таблиці наочно продемонстровані ключові відмінності між традиційним підходом до вивчення німецької мови та європейською моделлю, яка заснована на Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (CEFR). Ключовою диференціацією є фокус системи як такої: у традиційній моделі – це мова, у європейській – особистість. Доки вітчизняні викладачі фокусуються на наданні студентам формальних навичок володіння мовою, це обмежує можливості здобувачів освіти застосовувати набуті знання в реальних соціокультурних контекстах. У той же час CEFR пропонує більш активну емпіричну парадигму, де мова розглядається як інструмент соціальної взаємодії, а МКК виступає обов'язковим результатом навчання. окремо слід звернути увагу на роль міжкультурного компонента як такого. У вітчизняній традиційній моделі він носить допоміжний характер, тоді як європейська мовна культура інтегрує його в кожен вид мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання та письмо. Це дозволяє значно ефективніше подолати комунікативний бар'єр, уникаючи труднощів у спілкуванні.

Українські ЗВО, що спеціалізуються на наданні саме мовної освіти, мають зосереджувати увагу на CEFR-орієнтованому підході, переосмислюючи структуру занять та змінюючи акценти у використуваних навчальних матеріалах. Така трансформація співвідноситься зі стратегічним курсом України на інтеграцію до Європейського простору та допомагає підготувати фахівців міжнародного рівня.

Так, ефективним засобом для формування МКК на заняттях з вивчення німецької мови може стати метод критичних інцидентів. Так, при вивченні теми *Arbeitswelt (світ професій)* студентам можуть бути надані ситуативні завдання, що продемонструють різницю у культурному та мовному контекстах. Цікавою аналогією може стати аспект німецької прямотинності (*Direktheit*) [16]. Якщо при традиційному вивченні теми ключовою вимогою для студентів стало б вивчення фраз, що стали б опорою для професійної зустрічі, CEFR-орієнтований підхід передбачає аналіз реальної контекстної ситуації. Наприклад, коли пряма критика від німецького колеги сприймається українцем як особиста образа. Це легко продемонструвати на прикладі

## Порівняльна характеристика традиційного та європейського підходів до МКК

Критерії	Традиційний підхід	Європейський підхід (відповідно до CEFR)
Мета навчання	Засвоєння мовної системи (граматика, лексика, переклад)	Формування комунікативної та міжкультурної компетентності
Роль культури	Культура подається фрагментарно (країнознавчі довідки)	Культура інтегрована в усі види мовленнєвої діяльності
Образ студента	Пасивний споживач знань	Активний соціальний агент і учасник міжкультурної взаємодії
Тип навчальних завдань	Репродуктивні вправи, переклад, тестування	Комунікативні, проблемні, міжкультурні завдання
Навчальні матеріали	Адаповані тексти, підручкові діалоги	Автентичні тексти, медіаматеріали, реальні кейси
Оцінювання результатів	Контроль мовної правильності	Оцінювання здатності до ефективної комунікації
Міжкультурний компонент	Не систематизований	Структурно вбудований (pluricultural competence)
Роль викладача	Джерело знань, контролер	Фасилітатор, модератор міжкультурного діалогу
Ключовий фокус	Переклад, лінгвістична правильність	Медіація та соціокультурна адекватність

Джерело: створено автором на основі досліджень [14; 15]

двох мовних структур: використання пасиву «*Es wurde festgestellt, dass...*» замість активного звинувачення. Це яскраво демонструє різницю культурних кодів, що можуть призвести до серйозних комунікативних бар'єрів.

Досить цікавим та інтерактивним способом роботи з автентичними матеріалами є прослуховування подкастів, аналіз сторінок та дописів в соціальних мережах, наприклад, Threads, де можна вивчати активну живу німецьку мову. Те ж саме стосується короткі відео каналів *Tagesschau* чи *DW Deutsch*. Це дозволяє не лише закріпити нову лексику та граматику, але й декодувати соціально-культурні символи.

Окрему увагу слід приділити глобальним проектам, особливо порівняльного характеру [17]. Так, наприклад, співставлення екологічних стандартів (*Umweltschutz*) у Німеччині та Україні не лише збагатить лексичний запас студента, але й змусить його розповісти про власні реалії та повсякдення мовою, зрозумілою для іноземців. Саме активна інтеграція CEFR-орієнтованих методів стимулює трансформацію процесу вивчення німецької мови з механічного запам'ятовування на формування МКК. Це стимулює толерантну взаємодію учасників комунікативного акту в незалежності від мови та культури.

Загалом в умовах реформування вищої освіти в Україні CEFR поступово імплементуються у навчальні програми з іноземних мов. Але ефективність поданої реформи залежить здебільшого від методичної готовності викладачів. Саме тому важливо переосмислити зміст навчальних дисциплін, змістити акценти в бік інтерактивних практик,

забезпечивши студентів реальними прикладами міжкультурного спілкування. Саме такий підхід відповідає європейським освітнім стандартам і сприяє підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних до ефективної комунікації у багатокультурному середовищі.

**Висновки.** Проведене дослідження дозволило встановити, що у контексті сучасної вищої освіти, зокрема при вивченні німецької мови, формування міжкультурної комунікативної компетентності є одним із ключових завдань. На цей параметр першочергово впливає явище всеохоплюючої інтернаціоналізації освітнього простору. Мовна підготовка в XXI столітті має фокусуватися не лише на традиційному засвоєнні лексико-граматичних знань, але й розвивати здатність студентів до ефективної міжкультурної взаємодії.

Завдяки Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти (CEFR) а українському освітньому просторі створюється цілісна концептуальна основа для розвитку МКК. При цьому основний фокус зміщується на діяльнісний та компетентнісний підходи, що сприяє мовній автономії здобувачів освіти, їх впевненості у новому культурному середовищі тощо.

Тематичний аналіз традиційного та європейського підходів до процесу організації навчання німецької мови дає змогу наочно відобразити різницю у цілях, змісті, методах і результатах підготовки. Європейська модель фокусується на активній ролі студента як учасника соціальної взаємодії та передбачає використання автентичних інтерактивних матеріалів та методичних інструментів. Це дозволяє імплементувати міжкультурний

компонент системно та на постійній основі. У традиційній українській моделі студент виконує здебільшого роль пасивного реципієнта нової теоретичної інформації, тоді як формування практичних навичок МКК залишається не першочерговою задачею.

Розгляд методичного інструментарію дав змогу встановити, що для формування сприятливих умов МКК потрібно регулярно застосовувати на заняттях міжкультурні порівняльні завдання, проектну діяльність та аналіз автентичних німецькомовних матеріалів. Це дозволяє сформувати цілісну картину інтерпретації культурних відмінностей у різних соціоетнічних середовищах, а також сприяє розвитку емпатії та критичного мислення.

Залучення типових європейських освітніх стандартів під час вивчення німецької мови у ВНЗ України передбачає модернізацію мовної освіти. Перспективною галуззю в подальшому є розробка та емпірична перевірка моделей формування МКК з використанням цифрових освітніх технологій та міжнародних академічних обмінів. Загалом висновки, яких вдалося досягнути в ході цього дослідження, мають суттєве значення для розробки та оновлення навчальних програм, робочих силабусів та навчально-методичних комплексів з іноземних мов. Також цікавими для вивчення є технології змішаного та дистанційного навчання з точки зору практичної реалізації європейських освітніх стандартів.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Böcek-Schleking J. Interkulturelle Kompetenz durch spezifische Trainings. *Pflegez.* 2021. Vol. 74. P. 34–37. <https://doi.org/10.1007/s41906-021-1176-6>
2. Забіяка І., Лобанова С. Міжкультурна комунікативна компетентність майбутніх фахівців технічного та гуманітарного профілю у контексті глобалізації освітнього простору. *Іноватика у вихованні.* 2020. № 2(11). С. 120–127. <https://doi.org/10.35619/iuu.v2i11.220>
3. Свиридчук В. Використання методу проблемного навчання у процесі формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. *Освіта. Інноватика. Практика.* 2022. № 10(5). С. 27–33. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol10i5-004>
4. Паничок Т. Особливості формування міжкультурної комунікації у процесі викладання німецької мови. *Молодий вчений.* 2017. № 10. С. 509–512.
5. D'EUROPA, C. O. N. S. I. G. L. I. O. Common European framework of reference for languages (CEFR). *Learning, teaching.* 2018.
6. Свиридчук В. Лінгвістичні передумови формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови: лексичний аспект. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та Психологія.* 2024. № 41. С. 53–66. <https://doi.org/10.32589/2412-9283.41.2024.322957>
7. Бориско Н. Проблеми міжкультурної підготовки майбутніх учителів і викладачів іноземних мов. *Науково-методичний журнал «Іноземні мови».* 2018. № 1. С. 9–20. <https://doi.org/10.32589/im.v0i1.124861>
8. Галайбіда Б. Комунікативна компетентність як складова soft skills здобувачів вищої освіти ІТ-спеціальностей. *Педагогічна Академія: наукові записки.* 2025. № 18. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15546441>
9. Лукіна Л. Комунікативна компетентність як важлива складова професійної підготовки майбутніх учителів польської мови. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи.* 2025. № 7. С. 85–89. <https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2024-7-15>
10. Sarwari A.Q., Adnan H.M., Rahamad M.S., Abdul Wahab M.N. The requirements and importance of intercultural communication competence in the 21st century. *Sage Open.* 2024. № 14(2). <https://doi.org/10.1177/21582440241243119>
11. Lee T.Y., Ho Y.C., Chen C.H. Integrating intercultural communicative competence into an online EFL classroom: an empirical study of a secondary school in Thailand. *Asian-Pacific Journal of Second and Foreign Language Education.* 2023. Vol. 8. Art. 4. <https://doi.org/10.1186/s40862-022-00174-1>
12. Schneider S. A critical analysis of the role of intercultural communication in the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) Companion Volume. *Journal of Spanish Language Teaching.* 2020. Vol. 7(2). P. 193–199. <https://doi.org/10.1080/23247797.2020.1864112>
13. Byram M. Teaching and assessing intercultural communicative competence: Revisited. *Multilingual matters.* 2020.
14. Солодка А. Міжнародний досвід з формування полікультурної особистості в процесі міжкультурної комунікації. *International Science Journal of Education & Linguistics.* 2025. Vol. 4(2). P. 9–18. <https://doi.org/10.46299/j.isjel.20250402.02>
15. Birch G.C., Bower J.V., Nagai N., Schmidt M.G. Foreign language education reform through action research – Putting CEFR educational principles into practice. *CEFR Journal – Research and Practice.* 2021. Vol. 4 (November). P. 43–65.
16. Sánchez K.V. Sie sagen einfach, was sie denken. Interkulturelle Kompetenz junger spanischer Migrantinnen und Migranten in der Kommunikation im deutschsprachigen Raum. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht.* 2019. Vol. 24(2).
17. Чечуй Е.П. Метод проектів як один зі шляхів підвищення мотивації до вивчення німецької мови. *Таврійський вісник освіти.* 2013. № 3. С. 245–251.

Дата першого надходження статті до видання: 19.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.03.2026